

Kinderopvang voor baby's en peuters en de link met de tewerkstelling van de ouders

Kathy Goffin, Daphné Valsamis, Marieke Carpentier - IDEA Consult
Kristof Faes, Nick Verhaeghe - HIVA

Goffin, K., Valsamis, D., Carpentier, M., Faes, K., & Verhaeghe, N. (2023). *Onderzoek naar kinderopvang voor baby's en peuters en tewerkstelling in Vlaanderen* (Eindrapport). Een onderzoek in opdracht van de Vlaamse minister bevoegd voor Werk, in het kader van het VIONA-onderzoeksprogramma. <https://www.vlaanderen.be/publicaties/onderzoek-naar-kinderopvang-voor-babys-en-peuters-en-tewerkstelling-in-vlaanderen>

ABSTRACT

Er bestaat een belangrijke link tussen het gebruik van formele kinderopvang en de tewerkstelling van de ouders. Werk is dé prioritaire reden om beroep te doen op kinderopvang. De gebruikers van kinderopvang zijn veel vaker aan het werk (en werken vaker voltijds) dan niet-gebruikers van kinderopvang. De verschillen zijn groter bij moeders dan bij vaders, waardoor formele kinderopvang ook bijdraagt aan de gendergelijkheid op onze arbeidsmarkt. Ook toont zich een grote sociale kloof tussen gebruikers en niet-gebruikers van formele kinderopvang, die aantoont dat knelpunten in de toegankelijkheid van formele kinderopvang voor bepaalde gezinnen blijven bestaan. Niet alle ouders hebben een tewerkstelling die het mogelijk maakt om het werk te combineren met formele kinderopvang (bijvoorbeeld flexibiliteit in de werkuren, geen vroege of late uren of geen weekendwerk, een stabiele werksituatie of de mogelijkheid om deeltijds te werken) of kunnen aanvullend terugvallen op informele kinderopvang. Uit de bevraging van niet-gebruikers van formele kinderopvang komen diverse drempels voor het gebruik ervan naar voren: een beperkt vertrouwen in de kwaliteit van de kinderopvang, een te hoge (gepercipieerde) kostprijs, beperkte beschikbaarheid van (inkomensgerelateerde) opvangplaatsen, onvoldoende flexibiliteit in de opvanguren of in de termijn waarop men een opvangplaats dient te reserveren, of onvoldoende ruime openingstijden. Het onderzoek toont aan dat het wegnemen van deze drempels een belangrijke impact kan hebben op de Vlaamse arbeidsmarkt.

Kinderopvang vervult een belangrijke pedagogische, sociale en economische functie. Zo resulteert kwaliteitsvolle kinderopvang in langdurige positieve effecten voor de verdere cognitieve, emotionele en sociale ontwikkeling van het kind (pedagogische functie), bevordert kinderopvang maatschappelijke integratie, sociale cohesie, en gaat het ongelijkheid tegen (sociale functie). Bovendien laat kinderopvang toe ouderlijke verantwoordelijkheden te combineren met betaalde arbeid (economische functie) (Vandenbroeck et al., 2018). De focus van dit onderzoek ligt bij deze laatste functie, namelijk het blootleggen van de link tussen het gebruik van kinderopvang en de tewerkstellingsituatie van de ouders.

Dit onderzoek ontleedt de link tussen kinderopvang en tewerkstelling van de ouders, door inzicht te brengen in het gebruik en de kenmerken van het gebruik van formele en informele kinderopvang, de profielen van de verschillende type gebruikers, alsook hun tewerkstelling en de impact van de geboorte op de tewerkstelling. Ook worden de stimulansen en drempels voor het gebruik van kinderopvang en de ondervonden en verwachte impact van kinderopvang in kaart gebracht.

Methodologie: verschillende onderzoeksmethoden

Voor dit onderzoek werden verschillende onderzoeksmethoden ingezet. Ter verkenning werden een documentanalyse, van zowel wetenschappelijke als grijze¹ literatuur, en een aantal interviews met sleutelactoren in het domein kinderopvang uitgevoerd. De verkenning richtte zich op het in kaart brengen van de bestaande inzichten over het belang van kinderopvang, de drempels en hefboomen voor gebruik van kinderopvang en het samenbrengen van een aantal kenmerken en kerncijfers over het aanbod en gebruik van kinderopvang voor baby's en peuters in Vlaanderen.

Via een analyse van administratieve data werd inzicht gebracht in het profiel van gebruikers en van niet-gebruikers van kinderopvang in Vlaanderen en in de impact van het gebruik van kinderopvang op werk- en inkomenssituatie van gezinnen in Vlaanderen. Voor deze analyse werden data uit de datawarehouse Agentschap Opgroeien en Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale bescherming van de Kruispuntbank Sociale Zekerheid gekoppeld en geanalyseerd via een retrospectief longitudinaal design.

Naast de analyse van de administratieve data werd een grootschalige enquête bij zowel gebruikers als niet-gebruikers van formele kinderopvang georganiseerd. De doelstelling van deze online bevraging was om zicht te krijgen op de drempels bij niet-gebruikers, het gebruik van informele kinderopvang, de noden voor (bijkomende) kinderopvang en de drempels hierbij, alsook bijkomende inzichten met betrekking tot de impact van kinderopvang op de werksituatie en op eventuele andere domeinen. Aanvullend aan de enquête werden veertien telefonische diepte-interviews met niet-gebruikers met positieve kansarmoede-index uitgevoerd. Deze telefonische interviews waren gericht op deze doelgroep die we via de enquête onvoldoende konden bereiken. De profielen werden uit de brutosteekproef voor de enquête gerekruteerd: niet-gebruikers met een positieve kansarmoede-index die de enquête niet hadden ingevuld.

Conclusies van het onderzoek

Belangrijke link tussen het gebruik van formele kinderopvang en tewerkstelling van de ouders

Het onderzoek toonde de belangrijke link tussen het gebruik van formele kinderopvang en de tewerkstelling van de ouders aan. 95,5% van de gebruikers van formele kinderopvang geeft aan dat zij in eerste instantie beroep doen op dit aanbod omdat zij (en/of hun partner) werken. 65% van de gebruikers van kinderopvang zijn tweeverdienersgezinnen (ten opzichte van slechts 23,6% van de niet-gebruikers en 27,6% van de partiële gebruikers). Werkende moeders die gebruik maken van formele kinderopvang werken vaker voltijds (37,3%) dan werkende moeders die geen beroep doen op formele kinderopvang (28,1%). Gebruikers van formele kinderopvang verminderen minder vaak hun werkuren omwille van de geboorte van hun kind dan niet-gebruikers van formele kinderopvang. Het gebruik van formele kinderopvang gaat daarnaast gepaard met een minder sterke daling in het gemiddeld gezinsinkomen na de geboorte van een kind dan bij gezinnen die geen gebruik maken van formele kinderopvang - al worden de kinderopvangkosten voor gezinnen die gebruik maken van kinderopvang hier nog niet afgetrokken.

¹ Grijze literatuur omvat materiaal geproduceerd buiten de traditionele publicatie- en distributiekanaalen, zoals dissertaties, doctoraalscripties, rapporten, statistieken of beleidsnota's.

Tot slot geeft de grote meerderheid van de gebruikers van formele kinderopvang aan dat zij dankzij formele kinderopvang kunnen gaan werken, meer dan de helft van de gebruikers geeft aan dat zij hun carrière beter kunnen uitbouwen, en bijna de helft dat zij meer uren kunnen gaan werken.

Formele kinderopvang leidt tot meer gendergelijkheid op de arbeidsmarkt

De impact van kinderopvang op de tewerkstelling van de ouders manifesteert zich voornamelijk bij de moeders. Kinderopvang draagt zo bij aan meer gendergelijkheid op de arbeidsmarkt.

Gebruikers van formele kinderopvang zijn vaker werkend dan niet-gebruikers, maar het verschil in het aandeel werkenden is veel groter bij moeders dan bij hun partner. Gebruikers van formele kinderopvang werken vaker voltijds, en opnieuw is dat verschil veel groter bij moeders dan bij partners. De intensiteit van het gebruik van formele kinderopvang heeft vooral een positief verband met het aantal werkuren van de moeders, en niet van hun partners. De geboorte heeft ook een veel grotere impact op de werkuren van de moeder, en het al dan niet gebruik van kinderopvang zorgt er vooral voor dat moeders hun werkuren niet verminderen.

Daarnaast zijn vooral moeders die gebruik maken van formele kinderopvang ervan overtuigd dat zij dankzij de formele kinderopvang kunnen (blijven) werken en bij de niet-gebruikers van formele kinderopvang verwachten vooral de moeders dat zij door kinderopvang zouden kunnen werken, meer uren kunnen werken, en hun carrière beter zouden kunnen uitbouwen.

Bovenstaande bevinding toont tegelijk aan dat gendergelijkheid op de arbeidsmarkt nog niet gerealiseerd is: het zijn vooral moeders die hun tewerkstelling verminderen indien er geen gebruik wordt gemaakt van kinderopvang.

Kinderopvang als basisrecht, maar grote sociale kloof tussen gebruikers en niet-gebruikers van formele kinderopvang blijft bestaan

Gezinnen die gebruik maken van formele kinderopvang hebben een sterkere socio-economische positie. Het aantal kinderen dat in kansarmoede opgroeit, is vier keer zo groot onder zij die niet naar de kinderopvang gaan (26,3%) dan onder de kinderen die wel naar de formele kinderopvang gaan (6,5%). Dubbel zoveel moeders die gebruik maken van kinderopvang zijn hoogopgeleid dan het aandeel bij de moeders die geen gebruik maken van kinderopvang. Moeders die geen gebruik maken van kinderopvang hebben meer dan dubbel zo vaak een migratieachtergrond dan moeders die gebruik maken van formele kinderopvang. Gebruikers zijn vaker tweeverdienersgezinnen (65%) dan niet- of partiële gebruikers (respectievelijk 23,6% en 27,6%) en hebben gemiddeld een dubbel zo hoog inkomen dan niet-gebruikers van formele kinderopvang. Het gemiddeld maandelijks gezinsinkomen was voor de geboorte al bijna dubbel zo hoog bij de ouders die na de geboorte beroep zullen doen op formele kinderopvang, dan bij de ouders die na de geboorte geen beroep zullen doen op formele kinderopvang.

Formele kinderopvang wordt door economisch kwetsbare gezinnen vaker intensief gebruikt, mede doordat zij minder vaak kunnen terugvallen op informele kinderopvang

Ook binnen de groep gebruikers van formele kinderopvang komen een aantal verschillen naar voor in de profielen naargelang het type gebruiker. Een analyse van de profielkenmerken van intensieve en niet-intensieve gebruikers enerzijds, en van gebruikers die uitsluitend beroep doen op formele kinderopvang en zij die formele en informele kinderopvang combineren anderzijds, toont dat minder kansrijke gezinnen relatief wat meer vertegenwoordigd zijn in de groep intensieve gebruikers en gebruikers van uitsluitend formele kinderopvang.

Intensieve gebruikers van kinderopvang blijken iets vaker tot bepaalde doelgroepen te behoren (ze zijn vaker alleenstaand, gezinnen met een migratieachtergrond, zelfstandigen, in kansarmoede en niet hooggeschoold) dan zij die niet-intensief beroep doen op formele kinderopvang. Niet-intensieve gebruikers van kinderopvang zijn nog vaker tweeverdienersgezinnen (68,1%) dan intensieve gebruikers (63,0%). Hoewel intensieve gebruikers wat vaker tot bepaalde doelgroepen behoren, hebben intensieve gebruikers van kinderopvang gemiddeld wel een hoger gezinsinkomen dan niet-intensieve gebruikers, wellicht omdat deze gebruikers (en met name de moeders) vaker voltijds aan de slag zijn.

De ouders die uitsluitend beroep doen op formele kinderopvang zijn iets vaker alleenstaand, met een niet-Belgische geboortenationaliteit, en met een relatief lager scholingsniveau dan ouders die formele en informele kinderopvang combineren. Het verschil in gezinsinkomen tussen beide groepen is gering. Gezinnen die formele en informele kinderopvang combineren zijn iets vaker tweeverdienersgezinnen dan gezinnen die uitsluitend formele kinderopvang gebruiken. Wel werken gebruikers van zowel formele als informele kinderopvang en gebruikers van uitsluitend formele kinderopvang quasi even vaak voltijds.

We zien ook een overlap in beide groepen: niet-intensieve gebruikers van formele kinderopvang zijn vaker gebruikers die formele en informele kinderopvang combineren dan intensieve gebruikers van formele kinderopvang. Omgekeerd, gebruikers van uitsluitend formele kinderopvang doen intensiever beroep op deze opvang (en hebben dus ook hogere kosten) dan gebruikers die formele en informele kinderopvang combineren.

Gezinnen die niet in de mogelijkheid zijn om deeltijds te werken of om beroep te doen op informele kinderopvang, vallen vaker 'uit de boot'

Heel wat werkende ouders komen er niet met formele kinderopvang alleen. Slechts 27,4% van de gebruikers van formele kinderopvang doet voor meer dan vier dagen per week beroep op deze opvang, 72,4% van de gebruikers doen het met minder. Zeker ouders met onregelmatige werkuren of ouders met beperkte financiële middelen - voor wie formele kinderopvang (te) duur is - zijn genoodzaakt om ook oplossingen buiten de formele kinderopvang te zoeken.

Eén oplossing is om beroep te doen op informele kinderopvang. Informele opvang is echter niet voor alle ouders voorhanden: gezinnen dienen al een sterk netwerk dichtbij huis te hebben om structureel op informele opvang beroep te kunnen doen. Uit de analyse van het profiel van gebruikers van zowel formele als informele kinderopvang, zien we dat het hier vaak om 'kansrijkere' gezinnen gaat. De vraag stelt zich bovendien of informele kinderopvang - voornamelijk door grootouders - wel zo opportuun en houdbaar is. Loopbanen worden immers steeds langer. Nu zien we reeds dat 10% van de informele opvangs minder is gaan werken omwille van de geboorte van het kind. De afweging tussen tewerkstelling van ouders versus die van grootouders wordt, gegeven de steeds langere loopbaan, mogelijk een groeiend gegeven.

Een andere oplossing is om deeltijds te gaan werken (en dan is dat meestal de moeder). Maar ook deeltijds werken is niet voor iedereen een mogelijkheid. Zo is het niet voor alle gezinnen financieel haalbaar om deeltijds te werken (denk bijvoorbeeld aan alleenstaande ouders) of kunnen niet alle moeders aan de slag in een job die deeltijdse tewerkstelling toelaat.

Zelfs indien ouders werken (of dat zouden willen), is formele kinderopvang dus niet voor iedereen een oplossing. Zo zien we dat werkende gebruikers van kinderopvang vaker een vast contract hebben, vaker in de mogelijkheid zijn om thuis te werken, en minder vaak moeilijke werkuren hebben (zoals nachtwerk, weekendwerk, of vroege en late uren) dan werkende niet-gebruikers. Voor heel wat gezinnen is de drempel naar het gebruik van formele kinderopvang dan ook groter dan voor andere.

Gezinnen die niet in de mogelijkheid zijn om deeltijds te werken of om beroep te doen op informele kinderopvang, zijn uitsluitend op formele kinderopvang aangewezen. Voor gezinnen met financiële drempels, onstabiele werksituaties (bijvoorbeeld korte contracten) of onregelmatige uren, kan de stap naar het (voltijds) gebruik van formele kinderopvang dan ook te groot zijn.

Een aanzienlijke groep niet-gebruikers doet geen beroep op formele kinderopvang omdat ze zelf tijd hebben om voor het kind te zorgen

Er is een aanzienlijke groep niet-gebruikers voor wie het (deels) een evidente keuze is om geen beroep te doen op formele kinderopvang, namelijk omdat ze zelf tijd hebben om voor het kind te zorgen (35,3%) of omdat ze gebruik kunnen maken van informele kinderopvang (33,1%). 57,9% van de niet-gebruikers heeft minstens één van beide redenen aangeduid. Van de niet-gebruikers die aangeven dat ze zelf tijd hebben om voor het kind te zorgen, is meer dan de helft niet aan het werk of is het werk tijdelijk volledig onderbroken. Daarnaast blijkt uit de analyse van de impact van de geboorte op de tewerkstelling van de ouders, dat meer dan de helft van de niet-werkende ouders die geen beroep doen op formele kinderopvang, ook voor de geboorte niet aan het werk was. Dat sluit natuurlijk niet uit dat toegankelijke kinderopvang ook voor deze ouders zou kunnen betekenen dat zij alsnog aan het werk gaan (of stappen richting een tewerkstelling kunnen ondernemen).

Een beperkt vertrouwen in de kwaliteit van formele kinderopvang, is een andere belangrijke drempel

Voor een aanzienlijke groep is het (ook) een 'bewuste' keuze om geen beroep te doen op formele kinderopvang. 44% van de niet-gebruikers verkiest geen gebruik te maken van formele kinderopvang omdat ze het beter vinden voor het kind om er zelf voor te zorgen. Daarnaast geeft 21% van de niet-gebruikers aan dat ze het beter vinden voor het kind om gebruik te maken van informele opvang. 55% heeft minstens één van beide keuzes aangeduid. Naast de overtuiging dat dit beter is voor de ontwikkeling van het kind, speelt een beperkt vertrouwen in de kwaliteit van formele kinderopvang voor een deel van deze ouders een belangrijke rol. Het beperkt aantal begeleiders per kind, beperkt vertrouwen in de kwaliteit van de begeleiding, en onvoldoende aandacht of verzorging komen dan naar voren. In de telefonische interviews met kansarme niet-gebruikers werd aangehaald dat ze veel negatieve verhalen horen of lezen over kinderopvang.

Ook te hoge (gepercipieerde) kostprijs, beperkte beschikbaarheid, of opvang die niet aangepast is aan de noden beperken de toegang tot formele kinderopvang

Tot slot is er een groep die botst op externe drempels zoals een te hoge kostprijs, beperkte beschikbaarheid, of opvang die niet aangepast is aan de noden. 21% van de niet-gebruikers geeft aan dat formele kinderopvang te duur is. 16% van de niet-gebruikers geeft aan dat ze geen beschikbare formele opvangplaats hebben gevonden. In de telefonische interviews met kansarme niet-gebruikers werd aangehaald dat men niet op de hoogte was dat men zo vroeg een kinderopvangplaats moest reserveren. En 13% geeft aan dat ze geen geschikte kinderopvangplaats hebben gevonden. Beperkte flexibiliteit is hierbij belangrijk. Het gaat om ouders met atypische werkuren, maar ook ouders die geen stabiele werksituatie hebben en op kortere termijn een kinderopvangplaats zouden moeten kunnen reserveren. Kinderopvang zou ouders niet alleen toelaten om te werken, maar in theorie ook om werk te zoeken of een opleiding te volgen. Hoewel enkele subsidies voor kinderopvangplaatsen zich specifiek richten op ruimere openingsuren of voor dringende kinderopvang, blijkt het in de huidige organisatie van het kinderopvangaanbod in Vlaanderen in de praktijk beperkt mogelijk.

Ook onder de huidige gebruikers spelen een aantal drempels die maken dat zij niet méér gebruik maken van formele kinderopvang. De belangrijkste blijken daarbij de beperkte openingsuren en de hoge kostprijs van kinderopvang. Deze drempels leiden ertoe dat ouders oplossingen zoeken in de informele kinderopvang (als deze beschikbaar is) of dat moeders deeltijds aan de slag gaan (als dat mogelijk is).

Drempels wegnemen voor het gebruik van formele kinderopvang kan een belangrijke impact hebben op de Vlaamse arbeidsmarkt

In deze studie hebben we vastgesteld dat 16,1% van de huidige gebruikers van formele kinderopvang - onder bepaalde voorwaarden - méér gebruik zouden kunnen maken van formele kinderopvang. Het gaat om gemiddeld elf uren extra kinderopvang per week. De voorwaarden waaronder deze huidige gebruikers meer beroep zouden gaan doen op formele kinderopvang zijn voornamelijk ruimere openingstijden en een lagere kostprijs.

Wat de niet-gebruikers van kinderopvang betreft, is ongeveer de helft onder hen niet te overtuigen om kinderopvang te gaan gebruiken. 22,3% huidige niet-gebruikers zou er onder bepaalde voorwaarden echter wel beroep op doen, voor gemiddeld 22,4 uur per week. De voorwaarden waaronder de niet-gebruikers openstaan voor formele kinderopvang zijn enerzijds het wegnemen van externe drempels: voor 29,2% van hen gaat het voornamelijk om beschikbaarheid van een opvangplaats, 14,6% om de kostprijs, 13,0% wil flexibel een plaats kunnen aanvragen en annuleren, en 11,9% heeft voornamelijk nood aan kinderopvang buiten de normale werkuren. Maar anderzijds is ook de hoge kwaliteit van de formele kinderopvang een belangrijke voorwaarde om niet-gebruikers te overtuigen: voor 20,0% van de niet-gebruikers die onder bepaalde voorwaarden zouden openstaan voor kinderopvang, is hoge kwaliteit de belangrijkste voorwaarde.

Uit de studie blijkt dat extra gebruik van formele kinderopvang ertoe zou leiden dat huidige gebruikers meer uren zouden werken of dat niet-gebruikers zouden starten te werken. Deze extra tewerkstelling verbonden aan additionele formele kinderopvang leidt tot een aantal terugverdieneffecten voor de overheid. Voor de groep potentiële nieuwe gebruikers van formele kinderopvang die hierdoor zouden beginnen werken, leidt deze tewerkstelling tot een daling van de uitbetaalde uitkeringen, namelijk werkloosheids- en andere uitkeringen, voor de potentiële gebruikers die uitkeringsgerechtigd zijn. Daarnaast zou voor zowel de groep gebruikers als niet-gebruikers van formele kinderopvang het (extra) gebruik van formele kinderopvang leiden tot meer werkuren en dus additionele inkomens voor de gezinnen. De grote verschillen in inkomens tussen de groep gebruikers en niet-gebruikers van formele kinderopvang werd in het kader van deze studie ook aangetoond. De hogere inkomens ten gevolge van additionele werkuren leiden op hun beurt tot extra sociale bijdragen en personenbelastingen voor de overheid.

Op basis van deze gegevens kan men dus verwachten dat het wegnemen van drempels voor het gebruik van formele kinderopvang een belangrijke impact zou hebben op de tewerkstelling van gebruikers en niet-gebruikers van kinderopvang. In een periode van grote krapte van arbeidskrachten is dit effect voor de Vlaamse arbeidsmarkt niet te onderschatten. De additionele sociale bijdragen en persoonsbelastingen uit hogere inkomens zullen wellicht tot de grootste terugverdieneffecten leiden, meer dan de vermindering van uitkeringen, aangezien een groot aandeel niet-gebruikers geen uitkeringen verkrijgt. Daartegenover houden bijkomende kinderopvangplaatsen een bijkomende kost in voor de overheid.

Tot slot is het belangrijk om te wijzen op de mogelijke terugverdieneffecten van kinderopvang ten gevolge van de sociale en pedagogische functie van kinderopvang. Deze effecten zijn echter nog moeilijker te modelleren maar dienen zeker ook meegenomen te worden in de lessen voor het beleid.

Beleidsaanbevelingen

Gezien de belangrijke link tussen kinderopvang en tewerkstelling, maar ook de impact op de gendergelijkheid op de arbeidsmarkt én op de gelijke kansen in onze samenleving, is het belangrijk om drempels voor formele kinderopvang weg te werken.

Laagdrempelig en *outreaching* sensibiliseren, informeren en begeleiden van onwetende of wantrouwige niet-gebruikers

Een belangrijke groep niet-gebruikers kiest er bewust voor om geen beroep te doen op formele kinderopvang, omdat zij weinig vertrouwen hebben in het aanbod. 37,5% van de huidige niet-gebruikers gelooft niet dat kinderopvang beter is voor de ontwikkeling van het kind. Daarnaast zijn een deel van de ouders ook beperkt vertrouwd met het aanbod van formele kinderopvang, weten zij niet wat het aanbod voor hen kan betekenen, of zijn zij zich er niet van bewust dat zij maanden van tevoren een plek in de opvang dienen te reserveren. Daarom is sensibilisering belangrijk voor een hogere participatie aan formele kinderopvang, net zoals het versterken van enerzijds toegankelijke informatie rond de meerwaarde van kinderopvang voor het kind en anderzijds het vertrouwen in de gegarandeerde kwaliteit in de formele kinderopvang. Daarnaast is het van belang om (toekomstige) ouders met een zekere afstand tot kinderopvang ook gericht en laagdrempelig te informeren over de registratie, prijzen en mogelijkheden. Dit moet verder gaan dan louter een sensibiliseringscampagne, maar vraagt voor de meest kwetsbare gezinnen laagdrempelige, *outreaching* en gecontinueerde begeleiding.

Garanderen van beschikbare plaatsen in de inkomensgerelateerde kinderopvang dicht bij gezinnen in kansarmoede

De bereikbaarheid van de kinderopvang is de belangrijkste reden om voor een kinderopvang te kiezen. Zeker voor gezinnen in kansarmoede is mobiliteit vaker een struikelblok en zijn de bereikbaarheid en nabijheid extra belangrijk. Ook is de kostprijs voor deze gezinnen van groot belang en zijn ze vaker afhankelijk van de beschikbaarheid van inkomensgerelateerde kinderopvang.

De provincies Vlaams-Brabant en Antwerpen bleken relatief ten aanzien van het aantal kinderen tussen nul en drie jaar het minst aantal opvangplaatsen in de inkomensgerelateerde kinderopvang te hebben. Volgens de geïnterviewden is de beschikbaarheid van IKT-opvang (kinderopvang met inkomenstarief) met name in grootsteden een uitdaging. Om de sociale functie van kinderopvang ten volle te benutten én om de doelgroep niet-gebruikers beter aan te spreken met het kinderopvangaanbod, dient dit aanbod zeker op plekken waar de vertegenwoordiging van gezinnen in kansarmoede groot is, voldoende aanwezig te zijn.

Zoals eerder werd aangehaald houdt het aantal gesubsidieerde plaatsen en de verdeling van de subsidies een spanning in tussen economische en sociale logica's. Waarbij de subsidies voor kinderopvangplaatsen in de economische logica vooral de tewerkstelling volgen, zullen de subsidies in de sociale logica vooral de kwetsbare en kansarme gezinnen volgen (Van Lancker & Vandenbroeck, 2019). Werkende tweeverdienersgezinnen zijn momenteel de grootste gebruikers van kinderopvang, en om hun tewerkstelling niet in het gedrang te brengen, blijft een voldoende groot aanbod kort bij deze groep nodig. Maar om kinderopvang als basisrecht ten volle mogelijk te maken, en de egaliserende kracht ervan te valoriseren, dient er ook aandacht te gaan naar voldoende gesubsidieerde plaatsen kort bij kansarme gezinnen (en mogelijk huidige niet-gebruikers).

Inzetten op kwaliteit, maar niet mogelijk zonder de nodige instroom aan begeleiders

Een goede kwaliteit van kinderopvang is belangrijk opdat de pedagogische functie van kinderopvang, namelijk de langdurige positieve effecten voor de verdere cognitieve, emotionele en sociale ontwikkeling van het kind, ten volle tot uiting kan komen.

Maar kwaliteit blijkt ook een enorm belangrijke rol te spelen in de beslissing van ouders om beroep te doen op kinderopvang. Zeker bij een deel van de huidige niet-gebruikers (vaker mensen in kansarmoede) is een beperkt vertrouwen in de kwaliteit een belangrijke drempel om te participeren aan kinderopvang. Daarom is een goede kwaliteit van de kinderopvang een sleutelement in het volbrengen van de sociale functie van kinderopvang. Bovendien houdt een verhoogde participatie aan kinderopvang ook een economische *return* in, omwille van de emanciperende kracht ervan op vlak van tewerkstelling van de ouders.

Inzetten op een gegarandeerde kwaliteit van formele kinderopvang is met andere woorden enorm belangrijk. Het beleid kan verder inzetten op een sterk pedagogisch aanbod alsook kwaliteitsstandaarden en controles. Echter, een voldoende instroom aan kinderopvangbegeleiders is cruciaal. Dit niet alleen voor het garanderen van een hoge kwaliteit, maar ook voor het garanderen van voldoende opvangplaatsen, en voor het tegengaan van vroegtijdige uitstroom uit de sector omwille van een te hoge werkdruk. Zonder het aanbod aan werkkrachten, kan de nodige zorg niet verleend en tijd niet besteed worden. De inspanningen om dit personeelstekort aan te pakken dienen gecontinueerd en verder uitgebreid te worden.

Inzetten op een haalbare combinatie van tewerkstelling of opleiding en gebruik van kinderopvang door voldoende flexibele kinderopvang te garanderen

Ook benadrukken we het belang van flexibiliteit in de kinderopvang. Formele kinderopvang is niet voor alle profielen van werkenden even toegankelijk. We zien duidelijke verschillen in de werkkenmerken tussen gebruikers en niet-gebruikers van kinderopvang: gebruikers van kinderopvang hebben vaker een vast contract, hebben vaker de mogelijkheid om thuis te werken, en hebben vaker regelmatige werkuren dan ouders die geen beroep doen op formele kinderopvang. Gebruikers van formele kinderopvang werken vaker als bediende, niet-gebruikers vaker als arbeider of als zelfstandige.

Om de gelijke toegang tot kinderopvang voor alle ouders te garanderen, dient er ingezet te worden op de flexibiliteit van kinderopvang. De mogelijkheden om beroep te doen op kinderopvang op atypische uren (vroeg 's ochtends, later 's avonds, in het weekend) uitbreiden, zou voor heel wat ouders een drempel wegnemen en de participatie aan kinderopvang verhogen. De vroegtijdige registratie in de kinderopvang alsook de strikte planning die ouders maanden voordien al moeten doorgeven en waaraan ze zich dienen te houden, is niet voor alle ouders, gegeven hun werk- of opleidingssituatie, haalbaar. De mogelijkheden uitbreiden om flexibel een plaats in de kinderopvang te reserveren, is dan ook aangewezen.

Maar ook inzetten op gezinsvriendelijke werkvloeren

Naast de flexibiliteit in de kinderopvang, toont het onderzoek ook het belang van kindvriendelijke flexibiliteit op de werkvloeren aan, zodat het voor werkende ouders mogelijk wordt om beroep te doen op kinderopvang. Het is daarom erg belangrijk om werkgevers te sensibiliseren over flexibele werkomstandigheden die het mogelijk maken voor ouders om de zorg voor kinderen te kunnen combineren met hun job. Het gaat bijvoorbeeld om flexibele werkuren die het mogelijk maken om kinderen naar de kinderopvang te brengen en ze op te halen, om (tijdelijke) opties voor deeltijdse tewerkstelling te voorzien en thuiswerken mogelijk te maken bijvoorbeeld bij ziekte van het kind.

BIBLIOGRAFIE

- Vandenbroeck, M., Lenaerts, K., & Beblavý M. (2018). *Benefits of early childhood education and care and the conditions for obtaining them* (EENEE Analytical Reports Nr. 32 in opdracht van de Europese Commissie). European Expert Network on Economics of Education.
- Van Lancker, W., & Vandenbroeck, M. (2019). *De verdeling van de kinderopvang in Vlaanderen en in de centrumsteden: Spanning tussen de economische en sociale functie van kinderopvang* (Onderzoeksrapport). Team Sociaal Werk en Sociaal Beleid - Centrum voor Sociologisch Onderzoek.